

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 15, Issue: 3, August 2023

www.historystudies.net

İSTANBUL'DAKİ İLK CENEVİZ KOLONİSİNİN TARİHİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Assessment of the Date of the First Colony of Genoese in Istanbul

Dr. H. Ömer Özdemir

tarhcomer@gmail.com

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 13.03.2023
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 30.04.2023
DOI Number : 10.9737/historystudies.1264733

Atıf – Citation:

H. Ömer Özdemir, "İstanbul'daki İlk Ceneviz Kolonisinin Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme", *History Studies*, 15/3, Ağustos 2023, s. 469-479.

İSTANBUL'DAKİ İLK CENEVİZ KOLONİSİNİN TARİHİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Assessment of the Date of the First Colony of Genoese in Istanbul İngilizce Adı

H. Ömer Özdemir *

Öz

Cenova, İtalyan Deniz Cumhuriyetleri arasında İstanbul'da ticaret semti elde eden son kenttir. Venedik 1082'de Pisa ise 1111'de Aleksios Komnenos tarafından sunulan ayrıcalıklar neticesinde başkente yerleşmiştir. Cenova yerleşimi ise ancak Manuel Komnenos döneminde mümkün olmuştur. Öte yandan mezkûr cumhuriyetin İstanbul'daki kolonisinin hangi tarihte kurulduğu tartışmalı bir husustur. Bizans İmparatorluğu ile Cenova arasında gerçekleştirilen ilk müzakereler 1155 senesine işaret eder. Ancak çağdaş kroniklerin aktarımlarını ve elçilik talimatlarını incelediğimizde söz konusu tarihin mümkün olmayacağı açıktır. Müttekip gelişmelerin ışığında ortaya çıkan tarihler ise 1162, 1169 ve 1170 yıllarıdır.

Bu makalede altı çizilen tarihlerde meydana gelen gelişmeler Bizans, Venedik, Cenova ve Pisa kaynaklarının aktarımları üzerinden incelenmiştir. Bununla beraber Bizans İmparatorluğu ile Cenova arasında mutabık kalınan anlaşmalar bahse konu şahitlerin beyanatlarıyla kıyaslanmıştır. Ortaya çıkan verilerin ışığında yukarıda ifade edilen tarihlerin geçerliliği sorgulanmıştır. Neticesinde İstanbul'daki ilk Cenova semtinin kuruluşu için hangi tarihin daha kabul edilebilir olduğu ortaya konmuştur

Anahtar kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Cenova, Manuel Komnenos, Ticaret, İmtiyaz

Abstract

Genoa is the last city among the Italian maritime Republics to obtain a commercial district in Istanbul. Venice settled in the capital in 1082 and Pisa in 1111 as a result of the privileges offered by Alexius I Comnenus. Genoa settlement was only possible during the reign of Manuel Comnenus. On the other hand, it was a controversial issue when the colony of the abovementioned republic was established in Istanbul. The first negotiations between the Byzantine Empire and Genoa indicate the year 1155. However, when we examine the transmissions of the contemporary chronicles and the instructions of the ambassadors, it is clear that the date in question is impossible. The dates that emerged in the light of subsequent developments are 1162, 1169, and 1170.

In this article, the developments that took place on the underscored dates were examined through the expressions of Byzantine, Venetian, Genoese, and Pisan sources. In addition, the treaties agreed between the Byzantine Empire and Genoa were compared with the statements of the witnesses mentioned. In light of the data obtained, the validity of the above-mentioned dates was questioned. Finally, it has been revealed which date is more acceptable for the foundation of the first Genoa district in Istanbul.

Keywords: Byzantine Empire, Genoa, Manuel Comnenus, Trade, Privilege

* Dr., İstanbul/TÜRKİYE, tarhcomer@gmail.com ORCID: 0000-0002-0521-8987

Giriş

Bizans İmparatorluğu XI. yüzyılda, özellikle II. Basileios'un (960-1025) ölümünü takiben büyük bir buhrana sürüklendi. Sabık imparatorun zayıf halefleri devrinde yaşanan iç mücadeleler ve buna bağlı olarak vücut bulan ekonomik, askerî ve idarî çalkantılar imparatorluğu zayıf duruma düşürdü. Bu esnada Batı'da Norman, Doğu'da ise Türk ilerleyişi hız kazandığından Bizans'ın mevcudiyeti tehlikeye girdi. Her taraftan kuşatılmış bir idare devralan Aleksios Komnenos (1081-1118) özellikle imparatorluk donanmasının denizlerdeki zayıflığından ötürü Venedik'ten yardım istedi. Karşılığında vergisiz ticaret yapmak ve İstanbul'da ticaret semti elde etmek gibi ayrıcalıklar vaat etti¹. Böylece İtalyanlar, Bizans ekonomisine bir daha çıkmamak üzere entegre oldular. İmparator, Venedik'in yardımı ile Normanları bertaraf etmeyi başardı. Ancak Venediklilerin ticarî faaliyetleri zaman içerisinde iyice sivrilir oldu. Zira tüccar devleti sıfatıyla hareket eden mezkûr cumhuriyet özellikle Bizans dünyasındaki ticarete o kadar ağırlık verdi ki yerli tüccarların bile önüne geçmeye başladı. Aleksios Komnenos mevcut durumu dengelemek adına 1111'de Pisalılara ayrıcalıklar tanıdı². Böylece Bizans sularında imtiyazlara sahip olan İtalyan Cumhuriyetlerinin sayısı ikiye çıktı. Cenova'nın bu listeye girişi ise ancak Manuel Komnenos (1143-1180) döneminde mümkün oldu.

Müzakerelerin Başlaması ve Tarihlendirme

En önemli Cenova kroniklerinden biri olan Caffaro, Bizans İmparatorluğu ile ilk temasın 1142'de sağlandığını söylemektedir. Buna göre cumhuriyet, ticarî ayrıcalıkları müzakere etmek amacıyla imparatorluğa iki elçi göndermişti. Ancak II. Ioannes Komnenos (1118-1143) bu süreçte Kilikya Bölgesi'nde bulunduğundan taraflar arasındaki görüşmeler zorlu sefer şartlarından ötürü sürüncemede kalmıştı. Kısa süre içerisinde mezkûr imparatorun hayatını kaybetmesiyle de başarıya ulaşmadan son bulmuştu³. Yeni imparator Manuel'in temasa geçtiği ilk denizci güç ise evvelden beri imparatorluğun iletişim halinde olduğu Venedik idi.

Manuel tahta geçtikten kısa süre sonra kendi topraklarından geçecek olan II. Haçlı Seferi orduları ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Onun bu meşguliyetini fırsat bilen Norman Kralı II. Roger ise harekete geçerek Korfu, Korint, Atina, Thebai gibi Bizans'ın batıdaki önemli üretim kentlerine saldırıp yağmalamıştır⁴. Düşmanına karşı Venedik ile yeni bir ittifak kuran Manuel,

¹ Aleksios Komnenos'un verdiği *chrysobull* burada detaylarına inilemeyecek kadar kapsamlı ve uzundur. Pek çok malî ve idarî düzenlemeyi barındırır. Konu ile bağlantılı olarak dile getirilmesi gereken husus "Perama" adlı semtte yer aldıkları ve kolonilerinin sınırlarının "Vigla" ile "Yahudi Kapısı" arasında bulunduğuudur. Ayrıntılı bilgi için bk. G. L. R. Tafel ve G. M. Thomas, *Urkunden Zur Alteren Handels-Und Staatgeschichhte Der Republik Venedig*, Kaiserlich-Königlichen Hof-Und Staadruckerei, Viyana 1856, no. XXIII, s. 43-54 (*TTh*); Horatio F. Brown, "Venetians and Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelf Century" *The Journal of Hellenic Studies*, 40, 1920, s. 71; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000, s. 1239-130; Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik; Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, .ev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2000, s. 58-59; H. Ömer Özdemir, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 3, 2020, s. 428-429.

² 1111'deki *chrysobull* ile Pisalılar %4 vergi ödemekle mükellef oldular. Ayrıca İstanbul'da ikamet edip ticaret ile uğraşabilecekleri ve içerisinde iskeleleriyle beraber depolarında bulunduğu bir *embolusa* sahip oldular. Ayrıntılı bilgi için bk. William Heywood, *A History of Pisa; Eleventh and Twelfth Centuries*, CUP, Cambridge 1921, s. 54- 55; Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, s. 209-210; Dafni Penna, *The Byzantine Imperial Acts to Venice, Pisa and Genoa 10th-12th Centuries*, Eleven International Publishing, Groningen, 2012, s. 101-113. Ralph Johannes Lilie, *Handel und Politik zwischen dem Byzantinischen Reich und den Italienischen Kommunen Venedig, Pisa und Genua in der Epoche der Komnenen und der Angeloi 1081-1204*, Verlag, Amsterdam 1984, s. 53-55;

³ Caffari et *continuatorum Annales Ianuae 1099-1294*, MGH, SS XVIII, Hannover 1863, s. 20 (*Annales Ianuenses*).

⁴ *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2001, 73; Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret İşıltan, TTK, Ankara 2020, s. 50; *Historia Ducum Veneticorum*, ed. H.

Korfu önlerinde verdiği mücadelede başarı kazansa da mezkûr cumhuriyet ile yaşanan birtakım anlaşmazlık ve çatışmaların neticesinde yeni müttefikler arama yoluna gitmiştir⁵. Bu noktada da sahneye Cenova çıkmıştır.

1155'te Manuel hem Normanlarla İtalya'da mücadele etmek hem de batıdaki savunma ağını genişletmek amacıyla Cenova ile temas kurdu. Bu minvalde yola çıkan ilk elçi Mikhail Palaeologos oldu. Müteakiben Demetrius Macrembolites onun yerini aldı. Taraflar arasında gerçekleştirilen müzakerelerin neticesinde 12 Ekim 1155'te bir anlaşma imzalandı. Buna göre Cenovalıların imparatorluk sularında, Pisalıların ödemekle mükellef olduğu %4'lük vergi oranına tabî olmalarına karar verildi. Cumhuriyete yıllık 500 *hyperpyron*⁶ ücret ve 2 adet *pallium*⁷ gönderilmesi hususunda hemfikir olundu. Ayrıca başpiskoposa yıllık 60 *hyperpyron* ve bir *pallium* hediye edilecekti. Komüne gönderilmesi gereken ücretin yedi senelik kısmı (7000 *hyperpyron*) peşin verilecekti. Pisalı ve Venedikli rakipleri gibi Cenovalı tüccarlara da İstanbul'da bir ticaret mahallesi (*embolus*) ve iskeleler (*scalae*) tahsis edilecekti. Kendisinden önce görevini ifa eden Mikhail Palaeologos onlara belli bir *embolus* ve iskelenin sözünü vermişse Demetrius Macrembolites imparatoru bu hususta ikna edeceğine söz veriyordu. Karşılığında Cenovalılar tarafsızlıklarını koruyacaklardı. İmparatorluğun saldırıya uğraması halinde orduya alınabilecek ve buldukları bölgenin savunmasına yardım edeceklerdi. Hukukî olarak koruma altında olacak ve kendi idarecileri tarafından adlî davalarına yön verebileceklerdi⁸.

Görüleceği üzere muahedenin maddeleri İstanbul'da kurulacak olan koloninin Bizans idaresince onaylandığını açıkça ispat eder. Öte yandan Caffaro'nun ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir. Müellif, komüne ve başpiskoposa verilecek olan ücretleri ayrıntılarıyla aktarır. Ayrıca Cenovalıların, İstanbul'da funduk (*fundicum*) ve kiliseye (*ecclesia*) sahip olma hakkına eriştiklerini belirtir⁹. Böylece hem çağdaş tanıkların hem de anlaşma maddelerinin hemfikir olduğu şekilde Cenova kolonisinin doğuşu ispat edilmiş olur. Diğer yandan burada altı çizilmesi gereken iki husus vardır. Birincisi kaynaklarda kullanılan terminoloji ile alakalıdır. *Embolus* kelimesi önceleri tüccarların mallarını depolayıp sattığı yerleri tanımlamak için kullanılırken zaman içerisinde anlamı genişlemiş ve bir ticaret mahallesinin yahut koloninin tamamını kapsar olmuştur. Dolayısıyla Cenovalılara tahsis edilmiş bir *embolustan* bahsetmek

Simosfeld, MGH SS XIV, Hannover 1883, s. 75; Andrea Dandolo, *Chronica Per Extensum Descripta*, RIS XII, ed. L. A. Muratori, Bologna 1728, s. 242; Nicol, *age*, s. 81.

⁵ Korfu önlerinde Bizanslı ve Venedikli askerler için ayrı kamplar kurulmasına rağmen çatışmalar baş göstermiştir. Ayrıca meydana gelen gerilimden ötürü imparatorluk gemisini kaçırın Venedikli askerlerin Manuel'in esmer tenine gönderme yaparak bir siyahiye imparatormuş gibi tiyatro oynatmaları ilişkileri ziyadesiyle germiştir. Bk. *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 76-77; *Niketas Khoniates*, s. 58-59; Nicol, *age*, s. 83.

⁶ Önceleri *solidus* ve *nomisma* olarak bilinen Bizans sikkesinin geç yüzyıllardaki ismidir. Standart ağırlığı 4.55 gramdır. 11. yüzyıl itibarıyla kullanımına başlanan sikke dönemin malî şartları sebebiyle öncüllerinden değer olarak düşüktür. Örneğin Aleksios Komnenos tarafından 1092 yılında basılan *hyperpyron* saf değil, 20.5 karat altından yapılmıştır. Bk. Philip Grierson, "Hyperpyron", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 964-965.

⁷ Yunanca himation olan kelime kilisedeki yüksek din görevlilerine tahsis edilmiş cübbe anlamına gelir. Bk. Nancy P. Sevcenko, "Himation", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 932.

⁸ *Liber Iurium Reipublicae Genuensis I*, *Historiae Patriae Monumenta*, Torino 1854, s. 183-185; Ludovico Sauli, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, Torino 1831, s. 19-20; Camillo Manfroni, "Le Relazioni fra Genova, L'Imperio Bizantino e i Turchi", *Atti Della Societa Ligure di Storia Patria*, Vol XXVIII, Genoa 1896, s. 598-601; Gerald W. Day, "Manuel and the Genoese: A Reappraisal of Byzantine Commercial Policy in the Late Twelfth Century", *The Journal of Economic History*, Vol 37, No. 2, 1977, s. 292; Michel Balard, *La Romanie Genoise I (XIIe Debut du XVe Siecle)*, Ecole Française de Rome, Roma 1978, s. 23; Lilie, *age*, s. 61; Franz Dölger, *Regesten Der Kaiserurkunden Des Oströmischen Reiches von 565-1453, Vol II 1025-1204*, Verlag C. H. Beck, Münih 1995, no. 1402, s. 224-225; Steven Epstein, *Genoa&Genoese 958-1528*, The University of North Carolina Press, London 1996, s. 72-73; Heyd, *age*, s. 221-222; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, TTK, Ankara 2020, s. 35.

⁹ *Annales Ianuenses*, s. 23.

onların sahip olduğu koloniyi işaret etmek demektir¹⁰. Benzer bir örnek *fundicum* ile alakalıdır. Depo, antrepo, han gibi karşılıkları bulunan ve tıpkı *embolus* gibi ticaret mahallesini tanımlamak için kullanılan ifade Caffaro'nun kroniğinde karşımıza çıkar¹¹. Bu da farklı isimler tercih edilse de Cenovalıların başkentte koloni kurdukları anlamına gelir. Ancak burada soru işaretlerine sebep olabilecek husus şudur: II. Isaakios Angelos'un (1185-1195) Haziran 1189 tarihli *chrysobull*¹²una bakıldığında önceden Alman ve Franklara ait olan iskele ve antrepoların Venediklilere tahsis edildiği görülür¹³. Burada antrepo kelimesinin karşılığı olarak açıkça *embolus* ifadesi kullanılmaktadır (*emboli cum maritimis scalis Alemannis et Fracigenis collati sint*). Yukarıda ifade edildiği üzere *embolus* zaman içerisinde anlam değiştirerek daha geniş bir kavramın karşılığı haline gelmişti. Oysa o dönemde Alman veya Frankların, İstanbul'da ticaret semtine sahip olmadıkları bilinmektedir. Bahse konu tüccarlar geçici surette gerçekleştirdikleri ticaretlerini kolayca icra edebilmek için bazı antrepo ve iskeleleri imparatorluktan onaylı bir şekilde kullanmaktaydılar. Diğer taraftan onlara ait yerlerin *embolus* şeklinde ifade edilmesi anlam kargaşasına sebebiyet verebilmektedir. Neticesinde bu da Cenova kolonisinin aynı kelime ile açıklanmasının ne kadar yeterli bir argüman olduğunu tartışmalı hale getirmektedir. Ancak mevcut diplomatik belgelerin diline bakıldığında bir koloniyi ifade etmek için tercih edilen kelimelerin *embolus* yahut *fundicum* olduğu göze çarpar. Dolayısıyla her ne kadar yanlış yönlendirmeye sebebiyet verebilecek örnekler bulunsa da 12 Ekim 1155 tarihli belgede İstanbul'da kurulacak Cenova kolonisinin onaylandığı aşikârdır. Zira mevcut konjonktürde kullanımı tercih edilen başlıca terimler bunlardır.

Altı çizilmesi gereken bir diğer husus bahse konu tarihin, İstanbul'da kurulan Cenova kolonisinin yerleşim zamanına değil komüne bu minvalde verilen hakka işaret etmesidir. Yani 12 Ekim 1155 tarihini İstanbul'daki Cenova kolonisinin kuruluşu olarak kabul etmek oldukça güçtür. Mezki tarih sadece tarafların hemfikir oldukları mutabakatın ne zaman imzalandığını belirtir. Zira Caffaro'nun belirttiğine göre 1157'de İstanbul'a elçi olarak gönderilen Amicus de Murta'nın vazifesi söz verilen *embolus* ve iskelelerin belirlenip teslim alınmasıydı¹⁴. Arada neden bu kadar uzun bir boşluk olduğu bilinmese de iki sene geçmesine rağmen koloninin kurulmadığı açık bir şekilde göze çarpar. Bununla beraber Amicus de Murta'nın görevini tamamladığına dair hiçbir kanıt da yoktur. Nitekim aynı müellif 1160'ta Enrico Guercio isimli başka bir elçinin İstanbul'a gönderildiğine işaret eder¹⁵. Ancak sağladığı tüm bilgi bundan ibarettir. Ne başkentte kurulacak koloni ne de buradaki Cenovalıların ticarî faaliyetleri hakkında malumat vermez. Dolayısıyla aradan geçen beş seneye rağmen Cenova kolonisinin teşekkül ettiğini ispatlamak oldukça güçtür.

İstanbul'daki Cenova semtinin varlığının ilk kanıtı 1162'de gün yüzüne çıkar. Caffaro'nun aktarımına göre bu tarihte İstanbul'da ticaret semtine sahip olan Pisalılar şehirde bulunan Cenovalılara saldırmışlardır. Taraflar arasındaki çatışmaların neticesinde müellifin hemşehrileri anavatanlarına dönmek zorunda kalmışlardır. Öte yandan satır aralarında verilen bilgiler artık İstanbul'da Cenova'ya ait bir *embolus* kurulmuş olduğunu açık bir şekilde kanıtlar. Örneğin 1000 kadar Pisalının saldırısına uğrayan Cenova topluluğu neredeyse 300 kişi olarak açıklanır. Bu sayı başkentte kalıcı olmayan tüccarları ifade etmek için oldukça fazladır. Zira birbirinden

¹⁰ Embolus için bk. Brown, *agm*, s. 75; Clive Foss, "Embolos", *The Oxford Dictionary of Byzantium I*, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 689; Heyd, *age*, s. 271.

¹¹ Fundicum (funduk) için bk. Olivia Remie Constable, *Housing the Stranger in the Mediterranean World: Lodging and Travel in Late Antiquity and the Middle Ages*, CUP, New York 2003, s. 8-10; Heyd, *age*, s. 165.

¹² *Chrysoboullon*, *chrysoboullus logos*, *chrysoboullon sigillion*, *chrysoboullus horismos* gibi türleri vardır. Bizans imparatorlarının yabancı devletlere hizmetleri karşılığında verdiği imtiyazları ifade etmek için "*chrysoboullus logos*" kullanılır. Burada terimin İngilizce karşılığı olan *chrysobull* ifadesi kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Nicolas Oikonomides, "Chrysobull", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 451-452.

¹³ *TTh*, no. LXXIV, s. 209.

¹⁴ *Annales Ianuenses*, s. 25.

¹⁵ *Annales Ianuenses*, s. 30.

bağımsız 300 tüccarın aynı anda İstanbul'a gelip Pisalılar tarafından saldırıya uğraması pek olası değildir. Diğer bir kanıt çatışmanın aktarıldığı esnada Cenovalılara ait bir *fundicum* olduğu ve Pisalıların teçhizatlı bir şekilde oraya hücum ettikleri yönündedir (...*ad fundicum Ianuensium venerunt*). Caffaro, Pisalıların güçlü saldırısına karşı Cenovalıların direndiğini ancak düşmanlarının ertesi gün Venedikliler, Bizanslılar ve diğer milletler tarafından desteklenmiş bir kuvvetle yeniden atağa geçtiğini belirtir. Neticesinde saldırıya uğrayanlar evlerini (*hospitia*) ve paralarını (*pecunia*) arkada bırakarak kaçmak zorunda kalmışlardır¹⁶. Burada kullanılan *pecunia* kelimesi para ile beraber mal, mülk, zenginlik olarak da algılanabilir¹⁷. Ancak *hospitia* kuşkusuz bir taşınmaza işaret etmektedir¹⁸ ve bu da tıpkı *fundicum* gibi Cenovalıların ticaret semtine kanıt teşkil eder.

Olayların devamında Caffaro, Pisalıların Cenova *fundicumuna* girerek oradaki tüm mallara el koyduklarını ve Otto Rufo'nun oğlu olan soylu bir genç Cenovalıyı öldürdüklerini aktarır. 1174 tarihli bir belgeye göre ortaya çıkan zarar 29.443 *hyperpyron*¹⁹ iken Caffaro bunu kabaca 30.000 *hyperpyron* şeklinde belirtir²⁰. Ayrıntılarda farklılıklar olsa da 1162 tarihi itibarıyla İstanbul'da bir Cenova kolonisinin kurulduğu ya da bunun için ilk adım atıldığı görülür. Ancak bunun devamlılığı tartışmaya açıktır. Cenova her ne kadar 12 Ekim 1155'te bu hakkı kazansa da 1157 ve 1160'a tarihlenen elçilik görevlendirilmeleri hali hazırda Cumhuriyete ait bir *embolus* var olmadığını gösterir. Bu da mevcut verilere göre saldırıya uğrayan Cenova semtinin 1160-1162 yılları arasında kurulabilmiş olma ihtimaline işaret eder. Diğer taraftan Pisalıların saldırısından sonra Cenovalıların memleketlerine döndükleri göz önüne alınırsa *embolus* en iyi ihtimalle iki senelik bir süre için var olmuştur. Dolayısıyla bu kadar kısa bir periyodu koloninin kuruluşu olarak kabul etmek oldukça zordur.

Cenova kolonisinin neden saldırıya uğradığı irdelenmesi gereken bir diğer husustur. Ne yazık ki kroniklerde bu konuyu aydınlatacak bir malumat yoktur. Gerald W. Day, Cenova'nın 9 Haziran 1162'de Friedrich Barbarossa ile anlaşma sağlamasına dikkat çeker. Manuel Komnenos'un mücadele halinde olduğu bir güç ile Cenova'nın ittifak etmesinin 1155 anlaşmasına aykırı olduğunu belirtir. Bu minvalde imparatorun Pisalıları, Cenovalıların üzerine göndererek misilleme yapma ihtimalini tartışır. Gerçekten Pisalıların saldırısına ikinci gün Bizanslı ve Venedikli güçlerin de müdahil olması bu konudaki şüpheyi arttırmaktadır. Ancak muahedenin imzalandığı tarih ile İstanbul'daki çatışmalar neredeyse eşzamanlı olduğundan bu ihtimalin doğru olması mümkün değildir²¹. Genel kaniye uygun olarak İstanbul'daki ticarî rekabetin neticesinde Cenovalıların saldırıya uğramış olması daha mantıklıdır. Bu da onların kendilerine verilen *embolusta* aktif ticaretle meşgul olduklarını gösterir. Venedikliler gibi tam muafiyetten ziyade Pisalıları gibi %4'lük vergiye tabî olmaları, benzer statükodaki rakipleri tarafından kıskanılmış olmalıdır. Zira mevcut vaziyette Pisalıların kâr oranındaki düşüş Venedik'e kıyasla daha fazla olacaktır. Ancak son raddede sebebi ne olursa olsun Cenovalıların kısa ömürlü ticaret semtlerine veda ettikleri ve yaklaşık sekiz sene buradan uzak kaldıkları kesindir.

Manuel Komnenos mezkûr saldırıdan sonra Pisalıları, İstanbul'dan sürmüştür. Bu kişiler 1111'de Venediklilere karşı bir denge sağlamak amacıyla şehre getirilmişlerdi. Ancak başkenti

¹⁶ *Annales Ianuenses*, s. 33.

¹⁷ Du Cange, "Pecunia, *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis Vol VI*, Niort 1886, s. 239.

¹⁸ *Hospitium* kelimesinin çoğul hali olan *hospitia* genel olarak içerisinde ikamet edilen ev anlamında kullanılsa da misafirleri ağırlamak ya da geçici ikamet için kullanılabilir yer olarak da karşımıza çıkar. Bk. Du Cange, "Hospitium", *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis Vol IV*, Niort 1885, s. 241.

¹⁹ Bu belge üzerinde çalışıp aktaran eserler için bk. Cornelio Desimoni, "Memoria sui Quartieri dei Genovesi a Constantinopoli nel secolo XII", *Giornale Ligustico di Archeologia, Storia e Belle Arti Vol I*, Genova 1874, s. 159; Epstein, *age*, s. 78; Heyd, *age*, s. 222.

²⁰ *Annales Ianuenses*, s. 33.

²¹ Day, *agm*, s. 292-293; Ayrıca bk. Paul Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge University Press, New York 1993, s. 86.

kaosa sürüklemeleri imparatorluğun kudretine zarar vermekteydi. Neticesinde Manuel Komnenos nizamı sağlamak amacıyla onları haklarından menederek başkentinde asayişini sağlamıştı. Öte yandan söz konusu hamle tek imtiyazlı topluluk olarak Venediklilerin yeniden İstanbul ticaretini tekeline almaları anlamına geliyordu. Bu sebeple Annales Ianuenses'in aktarımına göre imparator 1164'te Cenova'dan kendisine elçiler göndermesini istedi. Yola çıkan Corsus Sigismundi, Ansaldus Mallonus ve Nichola de Rodulfo isimli üç elçinin vazifesi imparator ile önceden sağlanan anlaşmaları müzakere etmektir²². Masaya yatırılacak konular arasında İstanbul'daki *embolus*un olduğunu düşünmemek son gelişmeler göz önüne alındığında imkansızdır. Ancak görünen o ki müzakerelerden netice alınmamıştır. Zira ne Bizans ne de Cenova kaynakları bu dönemde tarafların mutabık kaldığı herhangi bir anlaşmaya atıfta bulunmazlar. Cenovalıların kendi semtlerine döndüklerine dair hiçbir ipucu da göze çarpmaz.

Müteakip dönemde kaynaklara yansıyan ilk temas 1157'deki elçilik vazifesini üstlenen Amicus de Murta'nın yeniden İstanbul'u ziyaretidir. 1168'de gerçekleşen bu ikinci görüşmenin içeriği yahut neticeleri hakkında malumat yoktur. Annales Ianuenses'in sağladığı tek bilgi elçinin İstanbul'a gönderildiği yönündedir²³. Tarafların mutabık olduğu anlaşma ise 1169'da imzalanmıştır. Müzakerelerin başında Cenova hükümetini temsilen Amicus de Murta vardır. Onun söz konusu muahedeyi sağlamak için 1168'den beri İstanbul'da kalması ihtimal dahilindedir. Öte yandan bunun aksi de mümkün olduğundan onun 1168'den beri kesintisiz bir müzakere sürecini yönetip yönetmediği kesin değildir²⁴. Ancak son raddede mühim olan yedi senelik bir aranın devamında komünü temsil ederek Manuel Komnenos ile mutabakata varmasıdır. Ekim 1169'a tarihlenen²⁵ bu belgenin çalışmayla ilgili kısımlarına göre Cenova, Bizans İmparatorluğu'na husumet güden ne taçlı ne taçsız ne Hıristiyan ne de pagan hiçbir güç ile ittifak kurmayacaktır. İmparatorluk topraklarında bulunan Cenovalılar olası bir savaş halinde buldukları yerleri korumak için askere alınabileceklerdir. Karşılığında imparatorluk Cenova'ya yıllık 500 *hyperpyron* ve iki adet *pallium* gönderecektir. Cenova Başpiskoposu'na ise yıllık 60 *hyperpyron* ve bir *pallium* hediye edilecektir. Komüne tediye edilecek olan söz konusu meblağın 26 senelik tutarı (13.000 *hyperpyron*) peşin ödenecektir. Cenovalılar evvelden olduğu gibi başkentte %4'lük vergi oranına tabî olacaklardır. Diğer şehirlerde ödemekle mükellef oldukları vergi oranı tüm yabancılara uygulanan tarife ile aynıdır. Öte yandan kendilerine tahsis edilecek olan ticaret semti şehir içinde değildir. *Embolus*, kilise ve iskeleye sahip olacakları "*Orcu*" isimli belde İstanbul'un karşısında iyi ve verimli bir yer olarak belirtilir (...*Genuae embolum et scalam et ecclesiam trans Constantinopolim in locorum positione que dicitur orcu in loco bono et placito*). Son olarak anlaşmanın imparatora ait *chrysobull* (*aure bulle*) ile teminat altına alındığı ifade edilir²⁶.

Amicus de Murta'nın imzalamış olduğu bu anlaşma merkezde hoş karşılanmadığından kabul edilmedi. Zira Cenova'ya elçilik göndermesini söyleyip onları Bizans pazarlarına yeniden entegre etmek için girişimlerde bulunan Manuel Komnenos'un talepleri oldukça dikkat çekiciydi. Öncelikle muahedenin hükümleri Friedrich Barbarossa'yı doğrudan hedef almaktaydı. Alman İmparatoru hem İtalyan Deniz Cumhuriyetleri hem de Bizans için ortak bir tehlikeydi. Oysa

²² Annales Ianuenses, s. 61.

²³ Age, s. 78.

²⁴ Gerald W. Day ilgili çalışmasında bu konuyu irdelemektedir. W. Heyd, C. Desimoni, C. Manfroni gibi isimlerin araştırmalarını Annales Ianuenses ve diğer kaynaklar ile karşılaştırarak detaylı bir analiz sunmaktadır. Bk. Gerald W. Day, "Byzantino-Genoese Diplomacy and the Collapse of Emperor Manuel's Western Policy 1168-1171", *Byzantion*, 48-2, 1978, s. 397.

²⁵ *Liber Iurium Reipublicae Genuensis*'de anlaşmanın tarihi 1170 olarak verilir. Ancak hem W. Heyd hem de C. Manfroni bunun kronolojik bir hata olduğunu ve anlaşmanın Ekim 1169'da imzalandığını belirtirler. Ayrıntılı bilgi için bk. Manfroni, *age*, s. 610; Heyd, *age*, s. 223.

²⁶ *Liber Iurium Reipublicae Genuensis I*, no. CCLXXX, s. 252-255; Day, *agm*, s. 396; Balard, *age*, s. 28-29; Lilie, *age*, s. 65; Epstein, *age*, s. 84; Heyd, *age*, s. 223-224.

Manuel'in sunmuş olduğu şartlara bakıldığında yeni hiçbir hüküm olmadığı gibi önceden başkentte bulunması öngörülen *embolus* da İstanbul'un dışına taşınmıştı. Orcu'nun neresi olduğuna dair bir bilgi yoktur. Cenova'nın daha sonraki talepleri arasında bulunduğu için Galata (Pera) olması mantıklı görünmemektedir. Şehrin karşısında düzgün bir konumu olduğuna göre günümüzdeki Üsküdar (Scutari) veya Kadıköy (Khalkedon) civarında olduğu düşünülebilir. Ancak son raddede mevcut şartlar 1155 anlaşmasının da gerisinde kalmaktaydı. Venedik 1162'den bu yana İstanbul'daki vergisiz ticaretine tek başına devam ediyordu. Pisa ise Cenova ile eş zamanlı olarak başkente dönmek için müzakereler yürütüyordu. Hâl böyleyken komün rekabetin dışında kalmak istemediğinden 1169 anlaşmasını reddedip Amicus de Murta'ya yeni talimatlar verdi. Friedrich Barbarossa'ya dair hükümler bir kenara bırakılırsa elçinin ilk vazifesi Pisalılara verilen hak ve mülkleri detaylarıyla öğrenmekti. Müteakiben Cenovalıların şehir içinde *embolus* ve iskelelere sahip olabilmesi için çaba sarf edecekti. Mevzubahis *embolus* mümkünse Venediklilerin ticaret semti ile Despot Angelos'un sarayı arasında olmalıydı. Elçi bu hükmü kabul ettiremezse *Perforum*²⁷ için müzakere edecekti. Başarısız olması halinde ise Galata'nın verilmesi komün için çok daha iyiydi²⁸.

Nihayetinde Cenova'nın ısrarı ve Amicus de Murta'nın etkin diplomasisi ile Manuel Komnenos geri adım attı. Nisan 1170'te "*Coparia*" adı verilen ve Pisalıların ticaret semtine²⁹ uzak olmayan bir bölgede Cenovalıların *embolus* kurmalarına müsaade etti³⁰. Böylece sekiz senelik bir aranın ardından mezkûr Cumhuriyet yeniden eski haklarına kavuştu. İstanbul'da ticaret semtine sahip olan İtalyan topluluklarının sayısı yeniden üçe çıktı. Bununla beraber tıpkı 1162'de olduğu gibi Cenovalıların yeniden saldırıya uğradıklarına dair birtakım veriler mevcuttur. Ioannes Kinnamos'un aktardığına göre İstanbul'da gerçekleştirdikleri vergisiz ticaret ile büyük bir zenginliğe sahip olup kibre kapılan Venedikliler, imparatorun onlar için vermiş olduğu kararları görmezden gelip nizamı bozuyorlardı. Bizanslılara alenen hakaret ettikleri gibi diğer milletleri de aşağılıyorlardı. Son kurbanları ise şehre henüz gelmiş olan Cenovalılardı. Buna göre Venedikliler, onların evlerini temellerine kadar yıkıp zarar vermişlerdi. Manuel Komnenos'un zararı tazmin etmelerini istemesi üzerine buna karşı çıkmışlardı. Neticesinde 12 Mart 1171'de Bizans topraklarına yaşayan tüm Venedikliler tutuklanmışlardı³¹. Buradaki gelişmeler Cenova'dan ziyade Bizans ile Venedik arasındaki ilişkileri kapsamaktaydı. Ancak yeni kurulan *embolus*un saldırıya uğraması 1162'deki gelişmeleri andırmaktadır. Bu da koloninin yerleşim tarihi hakkında şüphe uyandırmaktadır. Ne var ki Ioannes Kinnamos'un tanıklığını destekleyen başka şahitler bulunmamaktadır. Dönemin belki de en önemli Bizans kaynağı olan Niketas Khoniates 1171 tutuklamalarını Venediklilerin kibrine bağlar³². Onların Cenova semtine saldırıda bulduklarına

²⁷ *Perforum*'un neresi olduğuna dair net bir bilgi yoktur. W. Heyd, Blakhernai yakınlarında olabileceğine dikkat çeker. Bk. Heyd, *age*, s. 229.

²⁸ Bu talimatlar *Liber Iurium*'da 1155 anlaşmasının sonuna "*Emendationes*" (Düzeltilmeler) alt başlığı ile verilmiştir. Bu haliyle karşılıklı ilişkileri yanlış yorumlayacak bir vaziyetin varlığı gayet nettir. Zira 1169 anlaşmasına müteakip verilen talimatnameleri 1155'teki muahedenin sonuna eklemek taraflar arasındaki ilişkileri yanlış değerlendirmeye sebebiyet verecek mahiyet arz etmektedir. Dolayısıyla mezkûr eseri incelerken dikkatli olmak ve konu üzerine yapılmış araştırmaları incelemekte fayda vardır. Bk. *Liber Iurium Reipublicae Genuensis I*, s. 185-186. Ayrıca bk. Epstein, *age*, s. 84; Heyd, *age*, s. 229.

²⁹ Pisalıları aynı sene içerisinde Cenovalılar gibi yeniden İstanbul'daki semtlere kavuşmuşlardı. *Annales Pisani*'nin verdiği bilgilere göre Manuel Komnenos onların eskiden sahip oldukları iskeleleri daha iyi restore edilmiş bir şekilde hizmetlerine tahsis edecekti. Komüne yıllık 500 *hyperpyron* ve 2 adet *pallium* başpiskoposa ise yıllık 40 *hyperpyron* ve bir *pallium* verecekti. Bk. *Annales Pisani*, ed. Karolo Pertz, MGH SS XIX, Hannover 1866, s. 262. (Buradaki tek problem gelişmelerin 1172 senesine tarihlendirilmesidir.) Belge için bk. Giuseppe Müller, *Documenti Sulle Relazioni Delle Citta Toscane Coll'Oriente Cristiano e Coi Turchi Fino All'anno MDXXXI*, M. Cellini, Floransa 1879, s. 54-55. Ayrıca bk. Heywood, *age*, s. 195; Lilie, *age*, s. 55-57; Heyd, *age*, s. 233; Penna, *age*, s. 115-118.

³⁰ Desimoni, *age*, s. 144; Day, *age*, s. 397; Balard, *age*, s. 29; Epstein, *age*, s. 84-85; Heyd, *age*, s. 229.

³¹ *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 200-202; *Annales Venetici Breves*, ed. H. Simonsfeld, MGH SS XIV, Hannover 1883, s. 72; Michael Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204 A Political History*, Longman, New York 1997, s. 226.

³² *Niketas Khoniates*, s. 118-119.

dair hiçbir ipucu vermez. Onun özellikle yüzyıl sonuna doğru yaklaştıkça ne kadar ayrıntılı bir aktarıma sahip olduğu düşünülürse bu kadar büyük bir gelişmeyi gözardı etmesinin pek mümkün olmadığı anlaşılır. *Historia Ducum Veneticorum* gibi kaynaklara bakıldığında ise vuku bulan tutuklamaların sebebi, Manuel Komnenos'un onların sahip olduğu güç ve zenginlikten rahatsız olmasıdır³³. Hangi tarafın haklı olduğu buranın konusu değildir. Ancak sadece Ioannes Kinnamos tarafından aktarılan saldırı doğru kabul edilse bile bunun 1162'deki gibi Cenovalıları şehirden uzaklaştırmadığı kesindir. Zira müteakip süreçte İstanbul-Cenova arası yol kat eden elçilerin ve kroniklerin aktarımları Cenovalıların İstanbul'daki ticaretlerini sürdürdüklerini ifade etmektedirler. Dolayısıyla en iyi ihtimalle 1160-1162 yılları arasında var olduğu düşünülebilecek geçici yerleşim süreci bir kenara bırakılırsa, İstanbul'daki ilk kalıcı Cenova kolonisini 1170 yılına tarihlendirmek çok daha mantıklıdır. Bununla beraber 1169'da gerçekleştirilen ve komün tarafından reddedilen ilk anlaşmaya atıf yaparak koloninin bahse konu yıl içerisinde kurulduğunu ifade edenler vardır. İlgili çalışmalarında bu minvalde bilgi veren Georg Ostrogorsky ve Joseph Gill göze çarpan isimlerdir³⁴. Ancak yukarıda aktarıldığı üzere argümanları zayıf kalmaktadır.

Altı çizilmesi gereken son bir husus daha vardır. Kalıcı olduğu belirtilen koloninin varlığı hakkında dikkat çekici gelişmeler bulunmaktadır. Örneğin 1170'te kurulan ilk kalıcı *embolus* 1182'de Andronikos Komnenos'un (1182-1185) halkı Batılıların aleyhine kışkırtması sonucunda yağmalanacak ve Cenovalıların dönüşü II. Isaakios Angelos tarafından 1192'de yayınlanan *chrysobull* ile mümkün olacaktır. Bahse konu tüccarlar 1204'te şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesine müteakip ticaret semtlerini tekrardan kaybedeceklerdir. Latin İmparatorluğu döneminde (1204-1261) zayıf bir mevcudiyete sahip olan Cenovalılar, 1261'deki Nymphion Anlaşması ile İstanbul'daki semtlerini yeniden elde edecek ancak iki sene sonra VIII. Mikhail Palaeologos'un (1261-1282) onların güvenilmez müttefikler olduklarını düşünmesiyle beraber Marmara Ereğlisi'ne sürüleceklerdir. Galata'daki kalıcı ikametleri ise 1267'de mümkün olacaktır³⁵.

Sonuç

Sonuç olarak; Cenovalıların İstanbul'daki mevcudiyetleri hiçbir zaman uzun soluklu olmamıştır. Galata'ya yerleşmeden önce ikamet ettikleri sur içindeki kolonileri sürekli tehdit altında kalmıştır. Böyle düşünüldüğünde 1162 yılının neden kalıcı yerleşim olarak kabul edilmediği sorusu gün yüzüne çıkabilir. Nihayetinde daha sonraki kolonilerin ömrü de kısa olmuştur. Bunun ilk sebebi mevzu bahis yerleşimin muhtelif kaynaklar tarafından tanınmasıdır. 1162 olayları hakkında bilgi veren yegâne kaynak Caffaro iken 1170'teki koloninin varlığı hem arşiv belgeleri hem de Bizans ve Cenova kronikleri tarafından ifade edilmiştir. Dolayısıyla teşekkülüne dair kanıtlar çok daha fazla ve tartışmasızdır. İkinci husus ise tarihsel sınırlarının çok daha iyi bilinmesi ile alakalıdır. Çalışmada vurgulandığı üzere geçici yerleşimin 1162'de son bulunduğu kesindir. Ne zaman kurulduğu hakkında ise net bir bilgi yoktur. 1160-1162 yılları arasında herhangi bir sürecin olması muhtemeldir. Hatta aynı sene içerisinde kurulup saldırıya uğramış olma ihtimali bile vardır. Veriden yoksun olduğumuz sürecin en başına dönsük bile en iyi ihtimalle iki senelik bir zaman dilimi karşımıza çıkar. 1170 anlaşmasından sonra ise 12 senelik görece uzun bir periyodun varlığı dikkat çeker. Bu süre zarfında Cenovalıların, başkentte onlara tahsis edilmiş *embolusta* aktif oldukları ve Venediklilerin yokluğunda Pisalılarla beraber ticaretteki en önemli grubu oluşturdukları bilinmektedir. Dolayısıyla 1155'te onaylanan ancak

³³ *Historia Ducum Veneticorum*, s. 78

³⁴ Joseph Gill, "Venice, Genoa and Byzantium", *Byzantinische Forschungen Internationale Zeitschrift für Byzantinistik* 10, Amsterdam 1985, s. 60; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, TTK, Ankara 2011, s. 360.

³⁵ Süreci takip etmek için bk. *Liber Iurium Reipublicae Genuensis*, s. 609-614, 1350-1360; *Annales Ianuenses*, s. 242, 249, 262; Epstein, *age*, s. 103, 110, 150-151, 153; Heyd, *age*, s. 242-245, 321-322, 480-484, 489; Nicol, *age*, s. 101-102, 147, 166-170, 179; Turan, *age*, s. 37, 47, 49-51, 53.

tam olarak ne zaman başladığı belli olmayan bir yerleşimden ziyade 1170 yılını İstanbul'daki ilk kalıcı Cenova kolonisinin kuruluş tarihi olarak kabul etmek çok daha mantıklı görünmektedir.

Kaynakça

A. Ana Kaynaklar

Andrea Dandolo, *Chronica Per Extensum Descripta*, RIS XII, ed. L. A. Muratori, Bologna 1728.

Annales Pisani, ed. Karolo Pertz, MGH SS XIX, Hannover 1866.

Annales Venetici Breves, ed. H. Simonsfeld, MGH SS XIV, Hannover 1883.

Cafari et Continuatorum Annales Ianuae 1099-1294, MGH, SS XVIII, Hannover 1863.

Historia Ducum Veneticorum, ed. H. Simonsfeld, MGH SS XIV, Hannover 1883.

Ioannes Kinnamos'un Historia'sı, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2001.

Liber Iurium Reipublicae Genuensis I, *Historiae Patriae Monumenta*, Torino 1854.

MÜLLER, Giuseppe, *Documenti Sulle Relazioni Delle Citta Toscane Coll'Oriente Cristiano e Coi Turchi Fino All'anno MDXXXI*, M. Cellini, Floransa 1879.

Niketas Khonaites, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2020.

TAFEL, G. L. R. ve THOMAS, G. M., *Urkunden Zur Alteren Handels-Und Staatgeschichhte Der Republik Venedig*, Kaiserlich-Königlichen Hof-Und Staatdruckerei, Viyana 1856.

B. Araştırma Eserler

ANGOLD, Michael, *The Byzantine Empire 1025-1204 A Political History*, Longman, New York 1997.

BALARD, Michel, *La Romanie Genoise I (XIIe Debut du XVe Siecle)*, Ecole Française de Rome, Roma 1978.

BROWN, Horatio F., "Venetians and Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century" *The Journal of Hellenic Studies*, 40, 1920, s. 68-88.

CONSTABLE, Olivia Remie, *Housing the Stranger in the Mediterranean World; Lodging and Travel in Late Antiquity and the Middle Ages*, CUP, New York 2003.

DAY, Gerald W., "Byzantino-Genoese Diplomacy and the Collapse of Emperor Manuel's Western Policy 1168-1171", *Byzantion*, 48-2, 1978, s. 393-405.

DAY, Gerald W., "Manuel and the Genoese: A Reappraisal of Byzantine Comemrcial Policy in the Late Twelfth Century", *The Journal of Economic History*, Vol 37, No. 2, 1977, s. 289-301.

DESIMONI, Cornelio, "Memoria sui Quartieri dei Genovesi a Constantinopoli nel secolo XII", *Giornale Ligustico di Archeologia, Storia e Belle Arti Vol I*, Genova 1874.

DÖLGER, Franz, *Regesten Der Kaiserurkunden Des Oströmischen Reiches von 565-1453, Vol II 1025-1204*, Verlag C. H. Beck, Münih 1995.

Du Cange, "Hospitium", *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis Vol IV*, Niort 1885.

Du Cange, "Pecunia", *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis Vol VI*, Niort 1886.

EPSTEIN, Steven, *Genoa&Genoese 958-1528*, The University of North Carolina Press, London 1996.

FOSS, Clive, "Embolos", *The Oxford Dictionary of Byzantium I*, Oxford University Press, Oxford 1991.

GILL, Joseph, "Venice, Genoa and Byzantium", *Byzantinische Forschungen Internationale Zeitschrift für Byzantinistik 10*, Amsterdam 1985, s. 57-73.

GRIERSON, Philip, "Hyperpyron", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991.

HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000.

HEYWOOD, William, *A History of Pisa; Eleventh and Twelfth Centuries*, CUP, Cambridge 1921.

LILLIE, Ralph Johannes, *Handel und Politik Zwischen dem Byzantinischen Reich und den Italienischen Kommunen Venedig, Pisa und Genua in der Epoche der Komnenen und der Angeloi 1081-1204*, Verlag, Amsterdam 1984.

MAGDALINO, Paul, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge University Press, New York 1993.

MANFRONI, Camillo, "Le Relazioni fra Genova, L'Imperio Bizantino e i Turchi", *Atti Della Societa Ligure di Storia Patria*, Vol XXVIII, Genoa 1896.

NICOL, Donald M., *Bizans ve Venedik; Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2000.

OIKONOMIDES, Nicolas, "Chrysobull", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991.

OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2011.

ÖZDEMİR, H. Ömer, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticari İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 2020, s. 424-434.

PENNA, Dafni, *The Byzantine Imperial Acts to Venice, Pisa and Genoa 10th-12th Centuries*, Eleven International Publishing, Groningen 2012.

SAULI, Ludovico, *Della Colonia dei Genovesi in Galata*, Torino 1831.

SEVCENKO, Nancy Patterson, "Himation", *The Oxford Dictionary of Byzantium II*, Oxford University Press, Oxford 1991.

TURAN, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri I Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, TTK, Ankara 2020.

Summary

The first date Genoa came into contact with the Byzantine Empire to obtain a commercial district in Constantinople was in 1142. However, at that time John Comnenus was fighting in Cilicia and died soon after. Therefore, no results were obtained from the first contacts. His successor, Manuel Comnenus, needed Genoa's support while fighting against the Normans. For this reason, a negotiation began in 1155. According to the agreement, the republic gained the right to establish a colony in Istanbul that year. However, it did not happen immediately. There is evidence to support this. Amicus de Murta, who was sent to Istanbul as an ambassador in 1157, was given the task of taking over this colony. In 1160, the same envoy returned to the capital but without success. Therefore, although consensus was reached with the agreement in 1155, the colony was not established despite the passage of years. It is possible to examine it in the instructions given to the ambassador.

Caffaro, one of the most important Genoese chronicles, states that the Pisans living in Istanbul attacked the Genoa district in 1162. He states that 300 Genoese people were doing business in the city at that time. It also says that they have a fundicum. For this reason, the existence of the Genoese colony is proven. However, it is not clear when the colony was founded. Any period between 1160 and 1162 is possible. It can be installed and demolished in the same year. Even if the best case is evaluated, it has existed for two years. Because after the Pisa attack, the Genoese colony came to an end. Therefore, we can only consider this colony as a temporary settlement since there is very little information about it.

After years of separation, they signed a new agreement in 1169. In this agreement, it was decided that the Genoa would establish a colony not in Istanbul, but in a town called Orcu, which is opposite the city. However, this provision, which was accepted by the envoy, was rejected by the Genoa government. Because, on the one hand, Manuel said that he wanted to ally with Genoa, on the other hand, he did not take them to the capital. So they came to a new agreement. They agreed that the Genoese should establish a colony in an area not far from the territory of the Pisans. Thus, the Genoese colony was re-established. This colony continued its existence uninterrupted until 1182.

Many chronicles give information about the existence of the Genoese colony. For this reason, we can say that the first permanent settlement of Genoa in Istanbul took place in 1170. It is not even clear when the first colony, which was destroyed in 1162, was founded. The only source giving information about it is Caffaro. However, both, Byzantine and Genoese chronicles give information about the colony founded in 1170. The data on its existence is stronger. It was also longer-lived compared to the settlement in 1162. For this reason, it is more logical to accept the year 1170 as correct.